Hw. Anny #12

Radomer-Kielcer Leben

45 (235)

Radom ראדאם פרייטאג

23 listopada 1928. י׳ כסלו תרפ״ט.

פרייז 25 גראשען.

ראדאמער-קעלצער לעבן

Z intencji zaręczyn naszego kolegi

M. Berkmana

z p. Lubą Warszawską

życzymy jasnej przyszłości

Salomonostwo

RAJCH

Z intencji zaślubin

p. HAŃKI KREPSÓWNY

z p. ANDRZEJEM GARFINKLEM

życzymy Im różowej przyszłości i harmonji dusz na nowej drodze życia.

Wujostwo Worszauer z Rodziną.

צו דער פערלאָבונג

פון אונזער ליבע שוועסטער און שוועגערין

חנה׳לע מיט ה׳ יחזקאל גאָלדבערג

וואונטשען א הערציגען מזל-טוב

און א גליקליכען צוזאמענבונד.

בנימין רייך עט פרוי.

חנה׳לע רייך — יחזקאל גאָלדבערג

ראדאם — בידגאשטש

מאורשים

11 ליסטאָפּאד 1928.

Z intencji zaręczyn

p. Dory Kirszenbaumówny

z p. Tadkiem Gelerem

życzymy wiecznej miłości i harmonji dusz.

Personel

D. Wajsmanówna

A. Kormanówna

S. Wajzerówna

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבע טאָכטער און שוועסטער

דאָרא קירשענבוים

מיט ה׳ טאדעק געלער

ווינשען מיר א גליקליכע צוקונפט און עוויגע צופרידענהייט.

פאמיליע קירשענבוים.

Kupiecka Spółdzielnia Kredytowa

z odp. ogr. — w RADOMIU, Rwańska 21

ערלעדיגט אלערהאַנט באנק אָפּעראציעס און אינקאסעס

אויף אלע שטעדט אין פוילען, פינקטליך און רעעל

פאר א מיניִמאלע פראָוויזיע.

עס ווערען ארויסגעגעבען הלוואות אויף באהן-און-פּאָסט-נאכנאהמעס,

ווי אויך אויף סחורה.

פאר דער בעקוועמליכקייט פון די אינקאסא-קאָמיטענטען וועט די קאַסע

פון דער קאָאָפּעראַטיוו זיין ספּעציעל טהעטיג יעדען טאָג פון

6 ביז 7 אָוונד.

אינקאַסאָס ווערען אויסגעצאָהלט פינקטליך

אין זעלבען טאָג פון איינצאָהלען.

סוחרים׳שער

קרעדיט-קאָאָפּעראטיוו

אין ראדאם, רוויינסקא 21.

צו דער פערלאָבונג פון אונזער ליבע טאָכטער און שוועסטער

חיי׳לע מיט ה׳ פנחס פרידמאן

ווינשען מיר אייך דאָס איהר זאָלט בויען אייער צוקונפטיג לעבען אויף די פונדאַמענטען פון עוויגען גליק, צופרידען צוזאמענלעבען און גליקליכע צוזאמענבונד.

עלטערן, שוועסטער און ברידער זשוראוו.

פרל׳ סימא אייכענבוים זאַמלין

ה׳ יזאַק האָניגסבערג לובלין

צו זייערע תנאים

ווינשען מיר א הערציגען מזל-טוב.

אסתר און יוסף

סטאָקלאָווסקי ראדאם.

Z intencji zaręczyn kolegi

Mojżesza Berkmana

z p. Lubą Warszawską

życzy im wiele szczęścia i zadowolenia.

Pinkus Tenenbaum

„AMADA“

די בעזאָוסטע

פלאנצען-פוטער

אלע ווייסען שוין אז די פלאנצען-פוטער פון דער בעזאָוסטער פאבריק AMADA איז די פיינסטע לויט דעם אָנגענעהמען געשמאק און לויט דעם נאהראפטען, זויבער-ריינעם אינהאלט.

די פאבריק AMADA אדבייט אויס פון פלאנצונגען ספּעציעל כשר׳ע פוטער, וועלכע עס קאָנען נוצען די רעליגיעזסטע, די פרומסטע און אפילו מהדרין מן המהדרין.

פארשטעהער פון ווארשאווער ראבינאט מיוחד אונטערזוכט די פאבריק און אָט וואָס זיי שרייבען וועגען דער כשרות.

תעודת הכשר

בעז״ה

אנחנו הברי ועד הרבנים דעיר ווארשא מאשרים בזה שבהיותינו בדאנציג בקרנו את הפבריקא לעשיית שומן וחמאה מצמחים תחת הפירמא „אמאדא“ ומצאנו שעשיית המינים הנקראים בשם „אגוז“, „שרון“, „יאמאדאר“ נמצאים תחת השגחה מעולה של הרב הג׳ האב״ד דנציג ר׳ יעקב מאיר סגלוביץ שליט״א ע״י נאמן תמיד, העומד על כל המלאכה, איש אמונים וירא אלקים שתהי׳ הכל ביתרון הכשר בלי שום תערובת איסור וחשש חימוץ. לכן כל אחב״י יכולים לסמוך על זה, לאכול ולהשתמש הן למאכלי חלב והן למאכלי בשר בימי החג הבע״ל, המינים „אגוז“, „שרון“, „יאמאדאר“ במתקא מדובקת על כל חבילה ותיבה כשר לפסח בשם הרב סגלוביץ בלי שום חשש כלל.

ובאנו עה״ח יום ד׳ י״ב אדר שנת תרפ״ז.

מיר, מיטגלידער פון װארשאװער ראבינאט בעשטעטיגען דא מיט, אז זייענדיג אין דאנציג האָבען מיר אונטערזוכט די פאבריק, וועלכע ארבייט אויס פלאנצען-שמאלץ און-פוטער אונטער דער פירמע „אמאדא“ און מיר האָבען אויסגעפונען, אז די אויסארבייטונג פון די מינים, וועלכע הייסען „אגוז“, „שרון“ און „אמאדאר“ זענען אונטער א גוטער ריגער השגחה פון דאנציגער רב ר׳ יעקב מאיר סעגאלאָוויץ שליט״א דורך א שטענדיגען נאמן, וועלכער שטעהט ביי דער גאנצער ארבייט, א בעגלויבטער און גאטספארכטיגער מענש, וועלכער שהוט אכטונג, אז אלץ זאָל אויסגעארבייט ווערען מיט דער גרעסטער כשרות אָהן שום איסור-צומישונג און חשש חימוץ. דעריבער קאָנען אלע אחב״י זיך פארלאָזען אויף דעם און עסען און בענוצען זיי אזוי צו מילכיגע ווי צו פליישיגע מאכלים. די מינים „אגוז, שרון און אמאדאר“ זענען כשר לפסח אָהן שום חשש.

נאום שלמה דוד כהנא (בועד הרבנים דווארשא)

ונאום הרב קאנאל (מקום החותם)

די בעציהונג פון יודישע האנדווערקער צו די עקזיסטירענדע פאך-קורסען אין ראדאם

עס איז שוין פיל גערעדט און געשריבען געווארען וואסערע בעדייטונג ס'האט פאר'ן יודישען לערן-יונגעל דאס בעזוכען די עקזיסטירענדע פאך-קורסען ביי אונז אין שטאדט.

ביים היינטיגען הערשענדען עקאנאמישען קריזיס פאר דעם יודישען מיטעלשטאנד ווען ער ווערט וואס א טאג אלץ מעהר ארויסגעשטויסען פון זיינע עקאנאמישע פאזיציעס, אין דער צייט ווען די יודישע סיים-דעפוטאטען הויבען אן שוין אויך צו קלערען וועגען געוויסע מיטלען, כדי נישט צו צולאזען צו א קאטאסטראפאלען צושטאנד, וואס בעדראהט דעם יודישען מיטעלשטאנד אין זיין שווערען און ביטערען קאמפף פאר זיין לעבענס-עקזיסטענץ. אין אזא מאמענט פערשטעהט זיך, ווען אז דער יודישער מיטעלקלאס קאן שוין נישט צאהלען קיין שכר למוד פאר זיין קינד, מוז ער דאס יונגעל ארויסנעמען בעצייטענס פון דער שולע, אדער חדר, אוועקגעבענדיג עס צו א בעל מלאכה. דערמיט האפט דער דאזיגער טאטע וועט ער פערגרינגערען זיין פרנסה, וועט זיך בעפרייען פון ערציהונג'ס-אויסגאבען און צו גלייכער צייט פערזארגען זיין קינד מיט א תכלית.

דער רואינירטער יודישער מיטעלקלאס איז וועניג סעראינטערעסירט און גאנץ מעגליך, אז ער האט נישט קיין מעגליכקייטען צו זיין מיט וואס פעראינטערעסירט מיט דער ערציהונגס-בילדונג. אלץ איינס ווי די סבה זאל נישט זיין, א פאקט בלייבט אבער, אז אזוי ארום פיהרט מען צו דעם צוקונפטיגען יודישען בעל מלאכה צו דעם זעלבען גייסטיגען מצב ווי מיט 50 יאהר צוריק.

דער יודישער האנדווערקער, וועלכער האט אין די לעצטע יאהרען שווער געקעמפפט ביז וואנען ער האט אנגעהויבען זעלבסטשטענדיג צו פערנעמען זיין ארט אין די מלוכה'שע, קאמונאלע יודישע קהלה און אנדערע אינסטיטוציעס — דארף קודם כל זעלבסט ווי נאהענט אבשאצען ווען מיר רעדען וועגען דער בעדייטונג פון די פאך-קורסען פאר דעם יודישען לערן-יונגעל און צוקונפטיגער בעל מלאכה.

עס האנדעלט זיך וועגען אז וואס:

ווי בעוויסט הויבען זיך אן פינקטליך יעדען אזענד זיבען אזענד די למודים פון די אויבענדערמאנדע קורסען. דאס לערן-יונגעל מוז אזוי-ארום שטענדיג פריהער פערלאזען זיין ווארשטאט, פיעל האנדווערקער, פערשטעהענדיג די בעדייטונג היטען שוין אב זעלבסט דאס יונגעל ער זאל קומען אין דער צייט און אזוי ארום אויסנוצען ווי געהעריג זיין לעהרע. זיי בעדוירען נאר בלויז, וואס אזעלכע קורסען האבען נישט עקזיסטירט אין זייערע צייטען, וועלכע וואלטען זיי היינט זיכער צונוץ געקומען. דען אויסער די פערשידענע למודים ווערט מיט דעם יונגעל געלערענט פשוט דרך-ארץ, מ'גיט עס אויך די נויטיגע געזעלשאפטליכע ערציהונג, צוגרייטענדיג איהם צום הייטערדיגען שווערען לעבענס-עקזיסטענץ. פאראן אבער א טייל האנדווערקער, וואס בעציהען זיך, ליידער, מיט גרינגשעצונג צו זייערע לערן-יונגלעך, נישט נעמענדיג אין אכט וואס פאר א קאלאסאלע בעדייטונג די קורסען האבען פאר זייערע לערן-יונגלעך און, אז דאס אבהיטען דאס קומען צו דער בעשטימטע שעה שפילט א גרויסע ראליע.

די לערן-יונגלעך בעשולדיגען די מייסטערס, אז זיי בעפרייען זיי נישט פריהער מיט א געוויסע צייט, דעריבער מוזען זיי זיך פערשפעטיגען אויף די קורסען. א טייל מייסטערס ווידער פרובען אביזארפען פון זיך די בעשולדיגונג, טענה'דיג, אז זיי קאנען נישט אבהיטען דאס יונגעל, צי ער בעזוכט צו דער צייט די קורסען, צי נישט, ווען ער געהט אוועק פון זיין ווארשטאט. —

אמת איז, אז דאס לערן-יונגעל, וועלכער איז אוועקגעריסען פריהצייטיג פון זיין לעהרע פון חדר אדער שולע, שטעהט נישט אב פון דער אלגעמיינער דעמאראליזאציע פון אונזער יוגענד בכלל (די טענה פון מייסטער, אז דאס לערן-יונגעל, איידער אבצוהיטען נישט צו פערשפעטיגען די קורסען, היט בעסער אב דעם קינא — איז אפשר בערעכטיגט) אבער דאס בעפרייט נאך נישט דעם מייסטער אראבצווארפען פון זיך זיין געהעריגע השגחה איבער זיין לערן-יונגעל, וועלכער קאן און דארף האבען איבער איהם די השפעה מעהר ווי א צווייטער.

איין מאהל פאר אלע מאהל. מ'מוז אויסלערנען און צוגעוועהנען דעם געהעריגען דרך-ארץ פון לערן-יונגעל צום מייסטער.

און די אויפגאבע האט זיך אייך געשטעלט די אנפיהרענדע לייטונג פון די קורסען.

ביז וואנען מ'וועט דאס נישט איינפיהרען וועט הערשען, ליידער, דער טרויריגער חאאס אין דעם יודישען ווארשטאט. א לערן-יונגעל, אז ער איז אב א געוויסע צייט ביי זיין מייסטער און קוים קאן ער שוין א קנעפעל אבנייהען, אנטלויפט ער צו א צווייטען, אבי צו פערדינען עטליכע זלאטעס. אזוי-ארום לויפט ער פון איינעם צום צווייטען די גאנצע צייט פון זיין לערן, ביז וואנען ער בלייבט א קאליקע אין זיין פאך. דאס הערשט אין אלע פאכען, צי קאמאשענמאכער, שניידער א. ז. וו.

פיל מאהל טרעפט אויך, אז דאס יונגעל טוישט צעהן מאהל זיין פאך אהן פאטער'ס וויסען, דא איז ער א שניידער, צומארגענס איז ער א סטאליאר; דא איז ער א קאמאשענמאכער אין א צייט ארום — א שלאסער א. ז. וו. ביז וואנען ער ווערט גארנישט.

שולדיג פיל איז דער יודישער פאטער, וועלכער לאזט איהם פריי אין זיינע וועגען, טענה'דיג, אז די שווערע פרנסה לאזט נישט א טראכט געבען אין וויל, אז אנדערע זאלען איבער זיין קינד רעגירען, און די השגחה האבען.

לאמיר זעהן: עס עקזיסטירט גלייכצייטיג אין אונזער שטאדט נישט-יודישע קורסען, צי העט זיך ענטהאנען דאס לערן-יונגעל צו פערשפעטיגען אמאהל א טאג? ער האלט באלד צומארגענס בעזייטיגט געווארען פון זיין ארבייט. דער מייסטער אליין איז אין דעם פעראינטערעסירט, דען דערמיט שאפען זיי די געהעריגע דיסציפלין און דרך-ארץ פון די לערן-יונגלעך צו זייערע מייסטערס. דארט הערשט נישט דער חאאס, וואס ביי אונז. א לערן-יונגעל, אז ער קומט אן צו א מייסטער אויף דער לערן, איז ער אהן איבעררייס די גאנצע צייט אויף זיין לערן, ביז וואנען ער בעקומט ארויס א צייגניש אלס געזעלען. ווען ער ענטלויפט פון איין מייסטער צום צווייטען, וועט יענער נישט צונעמען, מעג דאס לערן-יונגעל שוין קאנען א. ד. ג.

אין צוזאמענהאנג מיט אט דער חאאטישער לאגע שאפט די לייטונג פון די ראדאמער פאך-קורסען א פאטראנאט פון מייסטער פון אלע פאכען, וועלכע זאלען מיטהעלפען די שטרעבונג פון דער אנפיהרענדער לייטונג ענדליך צו רעגולירען און צו דערפיהרען, אז אט דער דאזיגער טרויריגער צושטאנד פון די לערן-יונגלעך-פראגע זאל ליקווידירט ווערען און אננעמען א גינסטיגערע ווענדונג.

לאמיר האפען, אז די יודישע מייסטער וועלען נישט בלייבען אונטערשטעליג פון זייערע קריסטליכע מייסטערס און זייערע פערשפעהער וועלען אנהויבען פערשטעהן, אז די פראגע מוז ענדליך געלעזט ווערען און זיי מוזען מיטהעלפען צו א געהעריגען ערפאלג.

אבסערוואטאר.

דאס בעסטע שפייזעפעטס
צום
בראטען, פרעגלען און באקען
א"ז „פאטאקאל"
די בעסטע
פלאנצען-פוטער
„פאטאקאנא"
דאס בעסטע
שפייז-אייל
„פאטאק"
אלץ אונטער דער שטרענגער השגחה
פון דעם בענדינער ראבינאט

שקר, צביעות און הפקרות.

מיר אלע געדענקען, אז דעם ערשטען טשערוויעץ 1924 יאהר איז אויסגעוועהלט געוואָרען דער יעצטיגער צוזאמענשטעל פון די ראדאמער קהלה־„פרנסים“. דאס הייסט עס איז שוין פעראיבער גאנצע פיער יאָהרען מיט זעקס חדשים.

אויב מ׳וויל אָביעקטיוו אהן שום נגיעה, אוועקשטעלען די פראַגע און פרעגען: וואס האָבען די דאָזיגע מושלים געלייסטעט פאר די יודישע בעפעלקערונג, געשאַפען, געגרינדעט, געהאָלפען דעם יחיד אָדער דעם כלל — במשך פון די דאָזיגע צייט? וואס איז געטהוען געוואָרען מיט די שווערע הונדערטער טויזענטער זלאָטעס, וואס זענען אויסגעפּרעסט געוואָרען מיט צוואנג דורך רעפּרעסיעס, זאַיענטשעס, ליציטאציעס. ביים מאהנען דעם שט״ער האָט (די זעלבע „טעטיגע גמינע״) געמאכט אַ ליציטאַציע אויף אַ טיש מיט בענקלעך פון. א היגען אמאָליגען נגיד וועלכער איז שפּעטער געוואָרען א יורד. ביי איינעם האָבען זיי אוש גענומען די פאַרהענגלעך אין אמישטעך אין דאס געפיהרט און גאס אהינצו פערקויפען... און אצינד די ריזיגע סומען, וואס איז דורך זיי גענומען געוואָרען ביי אומגליקען ביי מיילען קברים, אָדער ווי זיי רופען דאָס מיט׳ן „פעריל שפּראַך״ די „העכטען“.. און אצינד די גרויסע הכנסות פון די שחיטות בהמות און עופות — דאַכט זיך אויף אהיבש ביסעל זלאטעס, — און אויב מיר ווילען זוכען און אנקוקען די אנשטאלטען ווי: שוהלען בתי מדרשים שפּיטעלער, ישיבות, שולען אמבולאטאריומס א. ז. וו. וואס זענען דורך זיי געשאַפען געוואָרען, קען מען זיי ליידער אויפ׳ן ראדאמער באדען נישט געפינען. יאָ, איין טובה האָבען זיי געטוהן די ראדאמער יודען. מ׳האט געקויפט... צוויי שווארצע פערד צו פיהרען די „העכטלעך“ אויפ׳ן עולם האמת, און צו פיהרען די לעבעדיגע קהלה־לייט און זייערע משרתים... שפּאַצירען!

מעהר האָבען די הערען פון קהל׳ס שטיבעל נישט געטוהן. די ארימע שעפעלעך האָבען געשריגען געגען זייערע פאסטוכער, מ׳האָט פּראָטעסטירט, געשריבען מעמאָריאלען, געמאכט אסיפות פּראָטאָקאָלען, רעזאָלוציעס, אָבער דאס אַלעס האָט ווייניג אָבגעשראָקען די דאָזיגע „רעגירער“, ווי זיי בעריהמען זיך: מעהר וועט מען שוין אונז סיי ווי סיי נישט וועהלען אין די גמינע. זאָלען מיר חאַטש אויסנוצען די צייט כל זמן מיר האָבען די מאַכט, „דבש מצאת אכול דיך״!

די ראדאמער יודען לעכצען שוין צו דעם טאג, אז מ׳זאָל שוין קענען מאַכען מיט זיי די ברכה: ברוך שפטרנו מצעהלט יעדען טאג ווי ספירה. ווארום זייער קאָדענץ איז שוין לאַנג געדעקט און פּאַרוואס זיי זיצען נאָך און רעגירען איבער׳ן קהל איז פאַר יעדען אַ סוד.

אמת, עס איז דאָ אַ רעסקריפּט פון מיניסטעריום, אז די יעצטיגע גמינע האָט שוין נישט קיין רעכט אויף אינוועסטיציעס, בעזעצען מיט בנאמטע — אָבער זיי נוצען נאָך אויס און שיקען ארום די סעקוועסטראַטאָרען צו פערקויפען די בעבעכעס פון די ארימע שעפעלעך. מ׳וויל איבערלאָזען נאָך זיך א ירושה פון 2 דאָרפס שוחטים.

עס איז כדאי צו בעמערקען, אז בכדי זיי זאָלען קענען פלאנמעסיג אדורכפיהרען זייערע פּלענער, האָבען זיי אָבגעשאפט 2 אלטע שוחטים, נאָכהער האָבען זיי פערהאַלטען עטליכע שוחטים זיי זאָלען נישט זיין אין שחטהויז, און אזוי ארום אַרויסגערופען א כאאס מיט א נויט אויף נייע שוחטים — אָבער דאס האָט אויך נישט געהאָלפען ווייל די יעצטיגע שחיטה דויערט פון 8 פריה ביז 2 מיטאג זעגען די אלטע שוחטים נאָך בכח צו ערפילען די שחיטה בעדערפנישען.

מיט איין וואָרט, אויף צו בעצייכנען די ביז יעצטיגע „גמינע־טעטיגקייט“ איז נור מיט די דאָזיגע ווערטער: רואינירונג, מחלוקת, כאאס, קריגערייען שקר, חניפה און נאָך אזעלכעס.

דאָס אלעס געהער שוין צו די פערגאנגענהייט. עס איז שוין אפשר נישט כדאי צו רעדען וועגען זיי. ווי זאָגט מען „פון א געשטאָרבענעם רעדט מען קיין שלעכטס נישט, אָדער מ׳רעדט גאַר נישט“...

נור זיי אליין, די דאָזיגע „געוועזענע מושלים“ האָבען דאָס גורם געוועזען מיט אייגענע הענד, מ׳זאָל זיך ווייטער מיט זיי מטפל זיין.

די געשיכטע איז פאָלגענדע:

ווי עס איז בעוואוסט, איז דער 11־טער ליסטאָפּאַד פערוויכענט געוואָרען מאר א גרויסען פייערליכען פאָלקס־יום־טוב אין גאנצען פוילישען לאנד — נישט ווייניגער האָט אויך די יודישע בעפעלקערונג אומעטום זיך בעטייליגט אין די פייערונגען און מאניפעסטירט די אינערליכע פרייד, וואָס פוילען איז צו תחיית המתים אויפגעשטאנען.

אונזערע בעקאנטע „גמינע־פרנסים“ האָבען זיך ערוואַכט פון זייער לעטארגישען שלאָף, אויפגעריסען די אויגען און א בליק געוואָרפען, און טראַכטען זיך, טאָמער איז דאָ יעצט אַ שנת הכושר, צו „חאַפען פיש פאַר דער נעץ״, אולי יחוס ואולי ירחם, ווייטער צו פערהאַלטען זיך אויף די כסא מלכות און געוועלטיגען איבער׳ן פאָלק ווי לאַנג דאָס הארץ וועט גליסטען. עפּיס א שאָד אָבצולאָזען אזא מעמד, א קלייניגקייט, אַ דעה זאָגען איבער לעבעדיגע און איבער טוידטע, טיילען קברים און שיקען שווארצע פערד. דעט וואָס מ׳דארף פערהאַלטען זיין אוויזאַציע אויף שפּעטער, און וועמען מ׳וויל אַ ביס געבען. שיקט מען דעם קאָמאָרניק, סעקוועסטראַטאָר און מען הייסט מאַכען ליציטאציעס, בעצאָהלען מיט קאָסטען. און בעזונדערס דאָס אוועקגיין און ארייַנלאָזען אנדערע, זיי זאָלען ארומקוקען זיך אביסעל אין די ווירטשאפט, אין די ביכער. קען דאָך אמאָהל זיין זעהר נישט בע־טעמ׳ט אזעלכע הערשער, וואָס וועלען נאָך דארפען חלילה „אויסברעכען פון אמאָהל״... מ׳קלערט און מ׳טראַכט אין מ׳פּאקט אנ׳עצה.

מ׳רופט אַ אסיפה אין מ׳שרייבט אַ פּראָטאָקאָל, אז צוליב דעם גרויסען פייערטאַג פון פוילענס בעפרייאונג דארף מען בויען א שוהל אין מען „אסיגנירט״ א סומע פון אַ פערטיל מיליאָן זלאָטעס...

געזעגט און געטוהן. מ׳דריקט אָב בריעף צו אלע יודעלעך: היות מען דארף בעעהרען דעם טאָג מיט בויען א שוהל, לכן בעט מען זיך צו דעקלארירען. דער מינימום איז 40 זלאָטעס און דער מאקסימום 3000 זלאָטעס ושלום על ישראל.

מ׳שרייבט צו, אז דער וואָס וועט הארכען, דעם וועט מען „טוהן א טובה״ און בעפרייען פון טאַטאַט פאַר׳ן „1929 יאהר“, נו, א שלעכטע טובה ווילען זיי אונז טוהן מ׳וועט שוין איינמאָל בעפרייען.

דער אויפטהו איז נישט שלעכט. מיט א שילד פון פּאַטריאָטיזם און גלויבה־אנערקענונג וועט מען לייכט אלע מיספּרויכען אָבוויקלען. ווער וועט דאָס זיין א פּוצה פה ומצפצף, און מ׳וועט ווייטער קענען זיצען אויף די מאָנאָפּאָליסטישע בענקלעך.

אָבער זיי זענען ווייטער קורצזיכטיג און וועלען מיט אזעלכע שפּעקולאַציען זייערע צילען נישט ערגרייכען. אויב זיי האלטען די רעגירונג און אויפזיכט׳ס־מאַכט פאר אזוי נאאיוו, אז מיט ווארפען אזא חניפה־פּראָטאָקאָל, וועלען זיי פערבלענדען די אויגען פון די עפענטליכע מיינונג און פערטושען די פּראָטאָקאָלען און לוסטראציעס פון זייער טעטיגקייט, וואָס געפינען זיך אין די מאסגעבענדע ספערען. אויב זיי מיינען אזוי, האָבען זיי במחילה א גרויסען טעות, זיי וועלען שוין מעהר קיין צוטרוי פון די ראדאָמער יודען נישט געפינען.

מיר זענען נישט ווייניגער פּאטריאָטיש ווי זיי, מיר זענען מסכים צו בויען שוהלען און אנדערע אינסטיטוציעס מיר ווילען בעעהרען דאָס אנדענקונג פון דעם היסטאָרישען טאָג, וועלכער הייסט 11־טער ליסטאָפּאַד, וואָס האָט אגרויסע בעדייטונג אויך פאַר אונז יודען — אָבער אויסצונוצען דאָס וואָרט אויף שפּעקולירען, אויף אָבנארען, אויף צו מאכען דאָס וואָרט פּאַטריאָטיזם פאר א הילע פאר פערשידענע קאָמבינירטע צוועקישע שפּיצלעך, צו פערהילען דערמיט זיך א מאנטעל צו פערדעקען די חרפה — אויף דעם וועלען מיר נישט ערלויבען, בפרט אזעלכע וואָס האָבען אין משך פון גאנצע פיער יאָהר מיט זעקס חדשים די שטאָדט רואינירט, הונדערטער טויזענטער זלאָטעס פערשוענדעט און אויב זיי האָבען נאָך יעצט די העזה צו קומען און זאָגען מ׳זאָל זיי אנפערטרויען צו בויען א שוהל מעג זיין אונטער א שלייער פון מגלומרשטער פּאטריאָטיזם, איז דאָס נור חוצפה, שקר און צביעות.

י. מאָנדשרייזער

נעכה ראַטנער.

ספעציעל פאַרן „ראַדאָמער־קעלצער לעבען".

די יודישע פרוי פאַר ארץ ישראל.

(א פּאָר היימישע ווערטער צו דער יודישער פרוי).

עס ווערט יעצט פּראָקלאַמירט אַ גרויסע אפּענסיווע אויף דעם פּוילישען יודענטום, וואָס האָט דעם צוועק צו ערווערבען פאַר ארץ ישראל דאס איידעלע יודישע הארץ, די יודישע נשמה יתרה. אונזער קאַמף איז אַן אַנדערער ווי ביי אַנדערע פעלקער. מיר האָבען נישט קיין כלי זיין, מיר האָבען נישט קיין ביקסען און שווערדען. אונזער געווער איז— די אַקער־אייזענס אויף די פעלדער פון יהודה און גליל. אונזערע שווערע האַרמאַטען זענען די נייע אַקער־מאַשינען אין עמק.

דער קלאַנג, די טענער פון די אַקער־אייזענס, וועלכע מישען זיך צונויף מיט דעם האַרציגען געזאַנג פון אינזערע חלוצים, דער גערויש פון די יודישע פעלדער, וועקט יודישע הערצער, זיי זאָלען קלאַפּען אין האַרמאָנישען טאַקט פאַר דעם גרויסען שאַפונגס־ווערק וואָס הייסט: „קרן היסוד".

דאָרט אין אַלט־נייל־אַנד ווערט מיט בלוט און שווייס געשמידט אַ צוקונפט פאַר גאַנצע דורות, פאַר די אַלע וואָס זענען פערשקלאַפט, פאַר די אַלע וואָס שמאַכטען און זוכען א היים.

צו שאַפען א לאַנד, צו בויען אַ היים, צו זייען פעלדער און פלאַנצען בוימער, מוז מען האָבען מיטלען. בלויז מיט ענטוזיאַזם, בלויז מיט פייערליכע אַקאַדעמיעס קען ארץ־ישראל נישט געבויט ווערען.

עס איז צו אונז אהער געקומען אונזער האַרציגער טרוימער און משורר ליב יפה. ער וועט אנפירען די אַרבייט, אָבער מיר מוזען שטעלען אין זיין רשות אינזער אַרבייט און הילף.

אין אזא וויכטיגען מאָמענט מוזען סתם אויך מיר יודישע פרויען, מאָבילזירען אונזערע בעסטע כוחות אום צו מאַכען מעגליך דעם נצחון.

מיר דאַרפען ווערען אַ שותף ביים טראָגען די ציגעל פאַר דעם גרויסען בנין! מיר מוזען מיט מעשים ווייזען אז מיר זענען א קראַפט. אז מיר פערשטעהען אונזער הייליגע אויפגאַבע. און די וויכטיגסטע אונזערע אויפגאַבע איז —צו עראָבערען דעם היימישען פראָגט, ערראָבערען די משפחה, די מענער. מען דאַרף אין זיי איינפלאַנצען די מאָראַלישע פליכט צו צאָהלען דעם חוב פאַר אונזער פאָלק און לאַנד, נישט נאר יוצא צו זיין, נאָר באמת געבען מיט אַ ברייטע האַנד, מיט א אָפענעם האַרץ.

און אונזערע מענער וועלען איראי הערען אונזער שטימע: „כל אשר תאמר לך שרה שמע בקולה". פרעמדע וועלען אונזער לאַנד נישט בויען, מיט אייגען בלוט און שווייס וועט ארץ־ישראל אויפשטעהען. אַ פאָלק מוז זיך אליין העלפען, קען עס זיך נישט העלפען איז עס פערלוירען.

הערצעל האָט שוין אין זיין צייט פערשטאַנען, וואָס פאַר א קראַפט די פרוי איז פאַר דער ציוניסטישער בעוועגונג. ער האָט זיך אליין געפרעגט, וואס איז די פרוי פאר דעם ציוניזמוס?—און מיט טרויער ענטפערט ער—גארנישט! און וואָס קען זי זיין, און וואס דאַרף זי זיין פרעגט ער ווייטער און ענטפערט— אַלץ קען זי זיין און אַלץ דאַרף זי זיין.

יאָ, עס איז אמת, מיר האָבען מער צייט ווי אונזערע מענער און מיר קענען און מיר דאַרפען אַלץ זיין: מיר דאַרפען זיין די שטאַרקע טרייב־קראַפט וואָס זאל די גאַנצע רעגעסאַנס־מאַשין אין בעוועגונג ברענגען! מיר קענען פיעל שאַפען, אָבער עס פעלט אונז נאר ענערגיע און גוטער ווילען, און זיי מוזען מיר איצט ארויסווייזען.

עס איז געקומען אַ צייט, אז מיר, פוילישע פרויען, זאָלען זיך אויף א ווייל'ע פערטראַכטען, מאַכען א חשבון הנפש, אַ בילאַנס פון אונזער געווויסען און זעהן, וואָס מיר האָבען געלייסטעט ביז יעצט פאַר ארץ־ישראל, וואָס פאַר אַ פערדינסטען האָבען מיר פאר דער נאַציאָנאַלער ערציהונג פון אונזערע קינדער, פאר דער אויפלעבונג פון קולטור און שפּראַך.

אויב מיר האָבען נאר מוט ציקוקען דעם אמת אין די אויגען, מוזען מיר ליידער זאגען. אז מיר יודישע פרויען אין פוילען זענען ארים אין מעשים, אז מיר וועלען נעמען אין אכט וואָס די מיס סאלד מיט דער „הדסה" האָבען געלייסטעט פאר זיין אין ארץ־ישראל, מיר וועלען בעטראַכטען די גרויסע אָפּפערוויליגקייט פון די קאנאדער פרויען וועלכע האָבען זיך פערפליכטעט צו שפענדע 8,600 פונט פאָר די מיידעל שולע אין נהלל און פון די רומענישע פרויען, וועלכע האָבען אויף דער לעצטער זיצונג אין בערלין זיך פערפליכטעט אויסצוהאַלטען דעם בודזעט פון א פערטע פאר מיידלעך אין „נס ציונה" מיט 7,000 פונט, אז מיר וועלען דאס אלץ זעהן, מוזען מיר מיט אכטונג בויגען דעם קאָפּ פאר זיי, און גלייכצייטיג אראבלאזען די קעפ פאר חיפה, זעהענדיג דעם גרויסען קאנטראסט צווישען אונז און זיי.

יעצט אָבער, ביי דער יעצטיגער „קרן היסוד"־אקציע האָבען מיר די מעגליכקייט זיך צו רעהאבילי־טירען, תשובה מהון און דורך א פערהאַפטע ברייטע אקטיוויטעט אבוואַשען די זאַלטע ווינד.

יעצט איז דער ריכטיגער מאָמענט, „אם לא עכשיו אימתי"?

עס איז אונזער פליכט און שליחות צו נעמען אנטייל אין דער ארץ־ישראל בעוועגונג. מיר זענען די קינדער פון גרויסע גייסטליכע מוטערס, פון פרויען. וועלכע יעדע בעזונדער איז אַ שטיק יודישע היסטאָריע. פרויען וועלכע זענען דורך זייערע גרויסע פערדינסטען געוואָרען אומשטערבליך און יעדע פון זיי האָט אַ גרויסען מאנומענט אין אונזער אלטען פאנטעאן, אין תנך.

ווי דורך א קאלעידיסקאָפּ גייט פאר אונז דורך א גאַנצע בילדער־גאלעריע פון ערהאבענע וואונדערבארע פרויען־טיפען, וועלכע דארפען אונז נאָך היינט דינען אַלס סימבאָל, אלס ביישפיל.

מיר גלויבען, אַז די יודישע פרוי וועט איהר פליכט ערפילען. און יעצט א פאָר ווערטער צו ליב יפה!

גיי מיט מוט און שטאָלץ צו דיין אפענסיווע; מיר, יודישע טעכטער, יודישע מוטערס גייען מיט! צוזאַמען מיט דיר וועלען מיר קעמפען! צוזאמען מיט דיר וועלען מיר וועקען די פערשלאָפענע! צוזאמען מיט דיר וועלען מיר שטורמען די יודישע הערצער און אריינברענגען יום טוב שטימונג אין דער יודישער גאס, אין די יודישע נשמה! און דער טריאומף פון „קרן היסוד" נצחון! וועט אונז בעגייסטערען ווייטערע ארבייט – און, אז דאָס גאַנצע יודישע פאָלק וועט העלפען בויען ארץ ישראל, וועט מקויים ווערען דער שפרוך פון זכריה הנביא: „עוד תפוצנה ערי מטוב ונחם ד' את ציון ובחר בירושלים.

ג ע נ ד ר י ן.

הינטער די קוליסעז פונ'ם אמאָליגען מאגנאטען לעבען אין ראַדאָם.

פון מלך אביון. 53.

אָהן ראַכעליא ה' ב. אין וויען זיך געפיהלט איינזאם און אונבעהאָלפען. ה' ב. האָט דעריבער געקוקט דורך די פינגער און אָפטמאָל זאָגאַר אונטערנעהאַלטען די געזעלשאַפט צווישען ראַכעליאַ מיט ה' ר. כדי נאָך מעהר צו בעפריינדען דאָס נייע פּאָרל. געווען מאָמענטען, ווען ה' ב. האָט זיך בעטראַכט אַלס איבעריגער און אַבגעטרעטען זיין פּלאַץ, לאָזענדיג זיי אַליין צווישען זיך...

און ווירקליך האָט די נייע געשלאָסענע קענטשאַפט פערבונדען די צוויי איינבעקאַנטע און ראַכעליא איז כסדר געגאַנגען מיט זיי און מיטגעהאָלפען מיט עצות. לויט ראַכעליאַ'ס אויפטראַג זענען אַלע אוועק צו איהר קאָלעושאַנקע סאליע, וואָס איז געלעגען אין זעלבען קליניק, וואו ביילקע. דער צוועק פון ביידע ראַדאָמער מיידלעך און דאָס זיין זייער'ס אין וויענער קליניק איז געווען צוליב דעם געבורט פון זייערע אונלעגאָלע קינדער. אָבער קומענדיג אין קליניק האָבען זיי זיך דערוויסט אַז סאליע איז אין זעלבען טאָג אוועק אין א וויענער קינדער־אינטערנאַט, בכדי דאָרט אָבצוגעבען איהר אונגעזעצליך קינד צו ערציהען. ווען זיי זענען אוועק דאָרט, האָבען זיי ווי דורך א שרעקליכען צופאל פונקט בעגעגענט געהן פאָראויס פאר זיי ביילקע מיט איהר מוטער. וועלכע האָט געטראָגען אויף איהרע אָרעמ'ס א פיצעל קינד. ראַכעליא דערזעהענדיג דאָס, איז געוואָרען נישט טוידט - און נישט - לעבעדיג און זי איז באלד אראָבגעפלויגען פון די טרעפ, ביילקע זאָל זי ניט בעמערקען, ווייל אנדערש וואָלט ביילקע געמיינט. אז ראַכעליאַ שפּיאָנירט איהר נאָך, כדי זי דערנאָך צו קאָמפּראָמיטירען אין ראדאָם. אנטלאָפען מיט ראָכעליא איז אויך דער ה' ב. וועמען ביילקע האָט גוט געקענט. ס איז נאָר געבליבען איין ה' ר. וועלכער האָט זיך נאָכגעשאַרט אויף די שטילע פיס־טריט ביז ער איז צוגעקומען אונטער דער טהיר פון דער קאַנצעלאַריע פון אינטערנאַט. ער האָט אונטערגעהערט אונטער דער טהיר ביילקע'ס ספאזמישע געוויינען און דורכ'ן שליסעל־לאָך געזעהן ווי ביילקע דערלאַנגט איהר קליינטשיק נייגעבוירען מיידעלע אין די הענד פון א עלטערע דאַמע, וואָס איז געגאַנגען אַנטקעגען אינגאַנצען פערהילט אין א ווייס

וואס הערט זיך אין ראדאם.

מארד־פראצעס אין קרייז־געריכט.

א שוועסטער איז א שוועסטער און געלד איז עפּיס אנדערש

פארן היגען קרייז־געריכט איז פאַרינע וואָך, דאָנערשטאג, באטראכט געווארען צוויי מאָרד־פראַצעסן.

אין ערשטען פראַצעס האָט זיך געהאנדעלט איבער אַן'הריגה צוליב ירושה־סכסוכים. דער איינוואוינער פון דארף קיוואז יאן שווארטשינסקי האָט דער'הרג'עט זיין קרוב, דעם 19־יעהריגען לעאָן פאדקאָווינסקי. די אומשטענדן ביי וועלכע דער מאָרד איז אויסגעפיהרט געווארען זענען פאָלגענדע:

אין דער זעלבער דאָרפישער געגנד האָבען געוואוינט צוויי גרונד־בעזיצער: סטאניסלאוו פּאָדקאָווינסקי און יאַן שווארטשינסקי. געווען זענען זיי צוויי שוואגערס, ווייל ביידעס פרויען זענען געווען שוועסטערן. נישט ווייט פון זייער ערד־בעזיץ האָט זיך געפינען א קליין וועלדעל, וואָס איז זיי צוגעפאלען בירושה, אויף וועלכע ס'זענען אנטשטאנען פרעטענזיעס און קריגערייען, וועלכע האָבען זיך אָפט געענדיגט מיט געשלעג. ביי איינעם פון אזעלכע מחלוקת'ען, דעם 5 מערץ ה. י. בשעת מ'האָט אויסגעהאַקט דאָס דאָזיגע ירושה־וועלדעל איז אויסגעבראָכען א שטאַרקע איזאנטורע צווישען ביידע שוועסטערן. אין וועלכע ס'האָבען זיך דערנאָך אויך אריינגעמישט די מענער. אויף די רעכונג'ס־רופען פון פּאָדקאָווינסקי, וועלכער איז שטארק צושלאָגען און אומגעוואָרפען געוואָרען אויף דער ערד פון זיין שוואָגער שווארטשינסקי, איז אָנגעקומען צולויפען פאדקאָווינסקי'ן זוהן, לעאָן, וועלענדיג בעשיצען זיין פאָטער. שווארטשינסקי האָט זיך א ווילדער געוואָרפען אויפ'ן יונגען לעאָן און שטעקט'ן איהם צוזעצט דעם קאָפּ אַזש טיעף ביזן אונטערן שארבען, פון וואָס לעאָן איז דערנאָך געשטאָרבען.

דאָס געריכט האָט פערמשפט דעם אנגעקלאָגטען שווארטשינסקי'ן אויף דריי יאָהר תפיסה. נאָכן אבזיצען די זאמנעסטיע איז איהם צוגעשפּראָכען געוואָרען צוויי יאָהר.

דער אינהאַלט פון צווייטען פראַצעס האָט פארגעשטעלט מיט זיך א טראַגישע געשעהעניש, וואָס האָט זיך אָבגעשפּילט אונטער ראדאם.

די געשיכטע איז אזעלכע:

פיער איינוואוינער פון זאקשעוו, נעמליך: בערלינסקי, מאקאָווסקי, יאַראַשעק און קאַלאַדזשעיסקי, האָבען נאָך א יריד־טאָג, דאָנערשטאג, דעם 1 יאנואר 1927 זיך געלאָזט גיין א היים צו זיך אויפ'ן דאָרף. אויפ'ן וועג גיעהענדיג, זענען זיי אויף דער זאמלינע אריינגעגאַנגען אין א רעסטאָראַציע און פארטרינקען מיט א גלעזעל משקה. שפּעטער האָבען זיך חברה צושלאָגען און דערביי איז איינער פון זיי, קאַלאַדזשעיסקי צעשטאָכען געוואָרען מיט א מעסער, בעקומענדיג 13 טיפע וואונדען. נאָך שמערצליכע יסורים איז קאַלאַדזשעיסקי אין א וואָך אַרום געשטאָרבען.

איינער פון דער חברה, מאקאָווסקי, איז נעלם געוואָרען און ביז איצט האָט זיך דער פּאָליציי נישט איינגעגעבען איהם צו ענטדעקען, און יאַראַשיק איז ארעסטירט געוואָרען אונטער דער בעשולדיגונג, אז ער האָט גענומען אַ אַקטיווען אנטייל אין מאָרד. יאַראַשעק איז דורכגעפיהרט פּעראָרטיילט געוואָרען אויף 4 יאָהר שווערע תפיסה. און א דאנק דער אמנעסטיע איז איהם די שטראָף פארקלענערט געוואָרען אויף א יאָהר מיט 4 חדשים.

דער דריטער בערלינסקי, וועלכער איז געווען אויף דעם פּויער אין נאָכן אויספיינען דעם אורטהייל איבער יאַראַשאַק, איינגעזעצט געוואָרען אין תפיסה.

עלטערן־פערזאַמלונג אין גימ. „פשיאַטשול וויעדזי“

געהעכערט דעם שכר־למוד אויף 10 פּראָצענט.

די פערוואַלטונג פון דער יודישער גימנאַזיע „פשיאַטשול־וויעדזי“ האָט אויף דעם פערגאַנגענעם זונטאג גערופען א פערזאַמלונג פון די אַלע עלטערן, וואָס שיקען זייערע קינדער אין דער דערמאָנטער שולע.

פאר די אַנוועזענדע עלטערן האָט דער דיר. אינזש. ה' רוטאַק געהאַלטען א לענגערע רעדע, אין וועלכער ער האָט אנגעוויזען, אז דער פּעדאַגאָגישער מצב פון די גימנאַזיע איז זעהר גוט אוועקגעשטעלט געוואָרען אזוי, אז זי האָט אויף דעם געביעט צו פערצייכענען ווערטפולע דערגרייכונגען. ה' רוטאַק רעדט אַרום אויספיהרליך דעם פינאַנציעלען מצב פון דער גימנאַזיע און איהר פּראָדוקטיווער ענטוויקלונג בנוגע די לערן־געגענשטענדען און וואָס שייך דער גוטער טעכנישער ווירטשאַפטליכער איינריכטונג פון דער שולע און די פּערסאָנאַלע איינאָרדנונגען, וואָס זענען נויטיג פאר די למודים.

נאָכ'ן דירעקטאָר נעמט א וואָרט ה' פרענקעל, אלס פּרעזעס פון דער פערוואַלטונג, צו בעהאַנדלען די פינאַנציעלע לאַגע פון דער שולע. דער אויספיהר פון ה' פרענקעל'ס רעדע איז, אז די עלטערן זאָלען הערלייגען צום שכר־למוד א הוספה פון 15% כדי אויסצוגלייכען דעם שול־בודזשעט.

ה' רייך אלס איינער פון די עלטערן זאָגט זיך ארויס געגען דעם העכ־

זייבער פארנומען מיט א ווייס טשופעקעלע פערבונדען איבערן קאָפּ. ס'האָט אויסגעזעהן, אז די ווייס אָנגעטהוענע פיגור איז די עלטסטע אויפזעהערין אינ'בער'ן אינטערנאַט. ווען סאַליע האָט דערלאַנגט דאָס קינד האָט ה' ר. דערזעהן, ווי זי איז איינגעוויקעלט אין אַהן מאַנטל און אין קאָנצעלאַריע איז ענטשטאַנען א גרויסער טומעל.

א טיפער שטעכעדיגער שפּילקעשמערץ האָט בעגאַנגען דעם ה' ר. די אייגען זענען איהר שיער נישט אַרויסגעשפּרונגען פון איבעראַשונג. אָבער מיט אַלע כחות האָט ער זיך געהאַלטען אויף די פיס און מיט די אָפּלען געלאָפען אהין און אהער אין שמאָלען קרייז פון שליסעל־רוים. ער האָט פיהלענדיג דערזעהן ווי אין גאַנצען געדריש און טומעל, בשעת וואָס אַלע ערציהערינס זענען זיך צונויפגעלאָפען און געקימען מונטערען סאַליע'ן, האָט זיך פּלוצלינג אויפגעעפענט אינוועניג אין קאָנצעלאַריע א זייטיגע טהיר, דורך וועלכען ס'איז אריינגעקומען א מיידעל מיט א קישען אין דער האַנט, וואו ס'איז געווען איינגעהילט א קליין קינד. ווען דאָס ניי־אריינגעקומענע מיידעל האָט דערזעהען סאַליע ליגען אויף דער ערד טויט ווי די וואַנד, האָט זיך יענע מיידעל שטאַרק דערשראָקען און פאַר שרעק ארויסגעלאָזט דאָס קינדען מיט'ן קינד פון דער האַנד. א נס איז געווען וואָס דאָס האָט בעמערקט אייגענע פון די ערציהערינס און בעוויזען צו כאַפּען אין געהעריגען מאָמענט דאָס קינד.

ה' ר. האָט אינסטינקטיוו דערפיהלט אז נישט אנדערש ווי דאָס מיידעל מוז זיין ראַכעליאַ סאַליע'ס קאָלעזשאַנקע.

די שוועסטער־ערציהערינס פון אונטערנאַט האָבען זיך אַן עפּעס אַנגעשטויסען. זיי האָבען געוויסט לויט די די מעלדונגען און לעגיטימאַציעס, אז ביידע מיידלעך זענען פון איין שטאָדט פון ראדאָם. האָבען זיי מאַכען הילד פאַרשטאַנען, אז די איצט־איינגעקומענע עס הייסט ביילקע. אין נישט אַנדעריש נאָר, מאַכען יענער'ס ב קאָפּע. האָבען זיי באַלד ביילקע'ן אָנגענומען ביי די אָרעמס און שטיל איהר ארויסגעפיהרט פון דער קאָנצעלאַריע כדי די, וועלכע מ'וועט דערמאַנטערען, זאָל ווידער נישט מאַכען אויף דאָס ניי א חלש דערזעהענדיג ביילקע.

איז טאַקע אזוי געווען. סאַליע איז צו זיך געקומען. זי האָט בעצאָהלט א געוויסע כומע געלד פאָראויס פאַר ערציהען איהר צוויי־וואָכעדיג יונגעלע, מיט וואָס זי האָט זיך הייס צעקושט און זיך געמאַכט גרייט צום אַוועקגעהן, נישט וויסענדיג די גאַנצע צייט, אז ביילקע איז דאָ געווען און געזעהן זי ליגען אויף דער ערד אין א טיפען חלשות.

אז ה' ר. האָט בעמערקט, ווי סאַליע געזעגענט זיך מיט די ערציהערינס קושט נאָך אַ מאָהל דאָס קינד און דרעהט מאַכט זיך אויס צו דער טהיר — איז ער ווי א ווינד אַ פליה אוועק געגעבען פון דער טהיר און אין איין אָטהעם אראָב מיט איין שפּרונג פון אַלע שטיגען און צוגעלאָפען ווי א אונטערגעשאָסענער צו ראַכעליאַ און ה' ב., וועלכע זיינען געשטאַנען אין א זייט און געוואַרט. ראַכעליאַ האָט זיך באַלד געכאַפּט, געהייסען ביידע מאַנספּערשוינען תיכף אָבטרעטען און אריבערגעהן אויפ'ן צווייטען טראָטואַר. און אליין איז זי געבליבען וואַרטען אויף סאַליע.

ס'איז שווער איבערצוגעבען ווי אזוי פ'האָט איצט אויסגעזעהן דאָס בעגעגניש פון די צוויי קאָלעזשאַנקעס. סאַליע'ן איז געווען נישט צו דערקענען זי איז געווען טויט־בלייך ווי מ'שטעהט אויף פון א שווערע קימפּעט. דאָס הערלין שטעהן פּנים אין געוואָרען ווי־

סעל-סיסטעם. ד. ה. אז די שולע זאָל נישט נעמען אזוי פיל וועקסלען פאַר שכר-למוד פון די עלטערן. זיין פאָרשלאג שטיצט ה' רייך מיט'ן מאָטיוו וואס דורכ'ן אבשאפען דעם וועקסעל סיסטעם וועט במילא נישט נויטיג זיין די 15-פראָצענטיגע הוספה, פון וועלכע ס'וועט קיין אנדערער נישט געניסען סיידען די פראָצענטניקעס, וואס דיסקאָנטירען די וועקסלען, וואָס די שולע בעקומט אלס דעקונג פאר'ן שכר למוד.

ה' ח. צוקער – אויך פון די עלטערן — שלאָגט-פאָר צו פערקלענערען די צאָהל „אולגעס", און דאָס וועט, לויט זיין מיינונג, נישט אַרויסרופען די נויטווענדיגקייט פון א פרישע שכר-למוד-הוספה.

ה' איידעלבוים (פון די עלטערן) זאָגט זיך ארויס געגען ביידע פאָרשלאָגען און איז מסכים צו מאַכען אנ'הוספה אויף 10%.

אויף דער בעמערקונג פון ה' צוקער אַז די גמינע זאָל אויסצאָהלען איהר סובסידיע, געבענדיג קוויטלעך אויפ'ן עטאַט, האָט ה' פרענקעל ערקלערט, אַז מ'האָט שוין גענומען אזעלכע עטאַט-קוויטלעך. מ'געהט טאקע ארום מיט זיי, אָבער קיינער גיעט נישט קיין געלד. שילדערענדיג ווייטער די פינאַנסיעלע צושטאַנד פון דער שולע, אויף וועלכען עס לאסטעט נאָך א געוויסער דעפיציט, האלט זיך ה' פרענקעל ביי דאָס זייניגע, אז מ'זאָל אונבעדינגט אָננעמען די הוספה פון 15%

נאָך קורצע דעבאטען ווערט אָנגענומען, אַז די עלטערן פון די שילער זאָלען געבען אַנ'הוספה פון 10% און די 5%, וועלכע זענען נויטיג צו דעקען דעם דעפיציט — וועגען דעם, האָט די פערוואַלטונג, לויט'ן פאָרשלאג פון ה' פרענקעל—אויסגעקליבען אַ דעלעגאַציע, וועלכע זאָל זיך ווענדען אין וועקסלען, באַדיי אויף טשערוויעץ 1929 דער גמינע, זי זאָל געבען אייגענע אויפ'ן רעכנונג פון דער סובסידיע.

פון דער יודישער האַנדווערקער בעוועגונג אין ראַדאָם.

שניידער-פערזאַמלונג.

שבת דעם 17-טען ה. ח. אין אָוועגד איז אין לאָקאל פון „סורוויט" (לובלינע 23) פאָרגעקומען א פערזאמלונג פון שניידער-מייסטער-פעראיין אין ראַדאָם. אויף דער פערזאַמלונג האָט דער סעקרעטאַר פון האַנדווערקער-קלוב, ש. סטראָוושינסקי, אָבגעגעבען אַ בעריכט פון דער גרינדונג'ס-פערזאַמלונג פון פעראייניגטען שניידער-צעך אין דער הויפט-שטאָדט וואַרשא, ביים צענטראַלען האַנדווערקער-פערבאַנד נאַלעווקי 2a, אויף וועלכער ער איז דעלעגירט געוואָרען דורך דער פערוואַלטונג פון היגען שניידער-מייסטער-פעראיין.

די פערזאַמעלטע האָבען דעם בעריכט אָנגענומען צום קענטניס און האָבען אויך בעשלאָסען צו רעיעסטרירען דעם סטאַטוט פון שניידער-צעך אויפ'ן ראַדאָמער פּאָוויאָט.

שוסטער-פערזאַמלונג.

דעם זעלבען אָוועגד איז אין לאָקאל פון האַנדווערקער-קלוב (וואַעל 59) אונטער'ן פאָרזיץ פון ה' אורין פאָרגעקומען די גרינדונגס-פערזאמלונג פון פעראייניגטען שוסטער-צעך פון ראַדאָמער פּאָוויאָט.

אנוועזענד זענען געווען 51 פערזאָהן.

וועגען די פערמאַכטע בעקערייען

זונטאָג דעם 18-טען 3 נ. מ. איז אין לאָקאַל פון האַנדוו.-קלוב אונטער'ן פאָרזיץ פון פרעזעס האָט פאָרגעקומען א געמיינזאמע בעראַטונג פון פוילישע און יודישע בעקעריי-אײנהאבער, אויף וועלכער אדוו. אַטלאס האָט פאָרגעלייגט דעם מעמאָריאַל צו די מאַכט-אָרגאַנען וועגען די פערמאַכטע בעקערייען.

די פערזאַמעלטע האָבען אויסגעוועהלט אַ געמישטע דעלעגאַציע פון 4 פערזאָהן, וועלכער דארף פאָהרען צום וואָיעוואָדא קיין קעלץ. ס'איז אויך בעשלאָסען געוואָרען צו ווענדען זיך צו הרב קעסטענבערג מיט דער דער ביטע אנטייל צו נעמען אין דער דעלעגאַציע צום וואָיעוואָדא.

וועגען די רעיעסטראַציע פון האַנדעל און אינדוסטריע-אינטערנעמונגען.

עס ווערט אויפמערקזאַם געמאַכט אַלע אָהן אויסנאַהם האַנדווערקער, וועלכע פיהרען אייסער דעם וואַרשטאַט, אַ בעזונדער האַנדעל און בעזיצען טאָפּעלטע פּאַטענטען, אַז זיי דאַרפען שוין די טעג אויספולען די בעזונדערע פאָרמוליאַרען וועגען האַנדעל.

מיר בעמערקען דערביי, אַז די פאָרמאַליטעט איז נישט פערבונדען מיט קיין גרויסע אויסגאַבען. אין דער סטאַראָסטווא קאָסט גאָרנישט און אין מאַגיסטראַט קאָסט העכסטענס 1.50. מיר גיבען צו, אַז דער רעפערענט פאַר אינדוסטריע-ענינים האָט אויפמערקזאַם געמאַכט, אַז דער טערמין פון דער רעיעסטראַציע איז שוין פאַרביי און נאָר געצעהלטע טעג קאָן מען נאָך אָנגעבען אין סעקרעטאַריאַט פון קלוב אין די שעה'ען פון 7—10 אין אָוועגד חוץ שבת.

סעק. ש. סטראָוושינסקי.

ער האָט זי מקדש געווען בגראַנדע און זי האָט געמיינט, אַז ס'איז א שפּאַס

דער חתן אויך אָנגעשפּאַרט אין דער ראַדאָמער טורמע — די אינטערהענץ פון היגען פּראָקוראָר — דאָס ווייבעל-מיידעל בעקומט אַ גט און דער חתן 75 זל. אויף הוצאות-הדרך.

אין שטעטיל בעליזשין, נישט ווייט פון ראַדאַם, האָט אַ געוויסער אברהם דאַווידאָוויטש, אַ שוסטער, געוואָרפען אַנ'אויג אויף דעם שיינעם מיידעל לאה שמראַגענבערג, אַ טאָכטער פון אַ אָרטיגען קצב. ער האָט זיך אַ לאַנגע צייט ארומגעטראַגען מיט'ן געדאַנק, אַז ווי גליקליך וואָלט ער געווען ווען ער וואָלט געהאַט די מעגליכקייט צו בעטען איהר האַנד. וויסענדיג אָבער ביי זיך אַליין, אַז לאה וועט זיין הייראַט'ס פאָרשלאַג אָבוואַרפען און זיך בפשוט אויסלאַכען, ווייל זי איז אַ אינטעליגענט מיידעל פון רייכע עלטערן און ער אַ פשוט'ער שוסטער – האָט ער אויסגעטראַכט פאָלגענדען פּלאַן:

אברהם דאַווידאָוויטש האָט גוט אויפגעפּאַסט די צייט, ווען לאה איז געווען אין געזעלשאַפט ביי איהרע קאָלעזשאַנקעס און דאָרט מיט זיי פערברענגט. דעמאָלט איז ער אַהין צוזאַמען מיט זיינע קאָלעגעס, וועלכע זענען בעקאַנט מיט די דאָרט-אַנוועזענדע פריילינס, און נאָכ'ן פערברענגען דאָרט געמיטליך אַ געוויסע צייט, האָט ער בליץ-שנעל אַרויסגעכאַפּט אַ קידושין-רינגעל, וואָס ער האָט געהאַט צוגעגרייט, געגעבען עס אַ ציה-אַרויף אויף איהר פינגער און אין אַנוועזענהייט פון דער גאַנצער געזעלשאַפט געגעבען מיט איין אָטהעם אַ זאָג אָב דעם „הרי את מקודשת לי כדת משה וישראל".

דאָס האָט ביי דער חברה יונגוואַרג אַרויסגערופען אַ גרויס געלעכטער. מ'האָט עס בעטראַכט פאַר אַ שעהנער פערוויילונג און ווען די פריילינע געזעלשאַפט האָט דערנאָך צוגעטרינקען צו ביסלעך משקה, האָבען זיי לאָה'ען אויפ'ן ווייך געוואונשען מזל-טוב.

ווען פריילין לאה איז דערנאָך אַ

אַ סקעלעט, אויסגעדאַרט, פיל מיט קנייטשען און זאָרג. אַ טיף-דערשלאָגענע האָט זי געשטעלט טריט אַרויסגעהענדיג פון קליניק. ראַכעליאַ, וועלכע איז געשטאַנען האַרט ביי דער אַרויסגאַנג-טהיר האָט נישט דערקענט ווער ס'געהט יעצט פון דאָרט אַרויס, האָט זי זיך גוט איינגעקוקט אינ'ם שלאַנקען פיגור, וואָס איז געווען טיעף איינגעהילט אין פאַקענעם זשאַקעט. פון וואַנען ס'האָט קוים אַרויסגעסטאַרטשעט אַ פּנים. סאַליע, ווי נאָר זי איז נעקומען נעהנטער האָט אָבער ראַכעליען יאָ דערקענט און אַ ערשטוינטע האָט זי געפרעגט:

— ראַכעליאַ, האָסט טהוסטו דאָ? פון וואַן האָסטו געוויסט, אַז איך בין דאָ?

— סאַליע? — האָט ראַכעליאַ אויסגעבאָפעלט.

— יאָ, סאַליע, דאָס בין איך, דערקענסט מיך נישט?—

— ניין, שווער דיך צו דערקענען —

— וואָס זאָגסטו? אזוי שלעכט זעה איך אויס? און סאַליע איז אַרויפגעפאַלען אויף ראַכעליא און געחלישטשעט מיט ביטערע טרעהרען. ראַכעליא האָט מיטגעוויינט און מענשען, וואָס זענען פאַר זיי פאַרביי געגאַנגען האָבען זיך אָבגעשטעלט אַ ווילע, זיך געוואונדערט, געוואָרפען אַ פאַר-אינטערעסירטען בליק און ווייטער געגאַנגען. וויען האָט נישט קיין צייט. מ'יען איילט זיך. ווער האָט דאָרט דעם קאָפּ צו אַזעלכע זאַכען.

ווי ס'זאָל אָבער ניט זיין, האָבען ביידע קאָלעזשאַנקעס פאַרט בעמערקט, ווי פרעמדע מענשען קוקען אויף זיי. איז זיי נישט אָנגענעהם געווען און זענען אַריין אין אַ נאָהנטען טויער. דאָרט האָט סאַליע אַרויסגענומען אַ פלעשעלע און געוואָלט עס אויסטרינקען. ראַכעליאָ האָט עס מיט דער גאַנצער קראַפט אַרויסגעכאַפּט, זי געקושט און געבעטען זיך ביי איהר: סאַלישי, וואָס געהסטו טוהען? ס'איז דאָך סם. —

(פאָרטזעצונג קומט.)

בעקאַנטמאַכונג.

דערמיט האָב איך דעם כבוד בעקאַנט צו מאַכען די יודישע בעפעלקערונג פון ראַדאָם און אומגעגענד

אז מיין לאַנג־עקזיסטירענד **מאַנופאַקטור־געשעפט** איז פון רוויינסקאַ 23

איבערגעטראָגען געוואָרען אויף **לובלינער 7** פּראַנט

און איז פערגרעסערט מיט א גרויסען לאַגער פון פערשידענע סחורות ווי: **טוך, קאַמגאַרן, קאַרטען** אויך א גרויסער אויסוואַהל פון דאַמען־שטאָפען ווי: זיידענס א. ד. גל.

רעעלע פּרייזען, ביי די בעסטע בעדינגונגען!

מיט אַכטונג

שמואל קארמאַן לובלינער 7 פּראַנט.

היימיצגאוגען און דערצעהלט פאַר איהרע עלטערען די גאַנצע שפּאַס־געשיכטע, האָט דאָס געמאַכט אין שטוב א גוואַלדיגע אויפרודערונג. דאָס זעלבע פריילין האָט שוין געהאַט א חתן פון ראַדאָם אין די ידיעה, וואָס די קאָלעגעס און קאָלעושאַנקעס, האָבען באַלד פערשפּרייט איבער'ן שטעטעל האָט געקאָנט דערפיה־ען דערצו, אז דער שידוך זאָל אָבגעלאָזט ווערען. דאָס נאַאיווע מיידעל האָט ערשט דעמאָלט בעגריפען איהר טרויעריגע לאַגע און אויפגעהויבען א יאָמערליך געוויין.

תיכף ומיד זענען די עלטערען פון מיידעל אַוועק צום דאָרטיגען רב און מיט טרעה־ען אין די אויגען געבעטען אַן עצה, דער זייער חתן ווידער האָט געטענה'ט, אז מ'זאָל איהם אפילו צושניידען מוז זי בלייבען זיין ווייב, ווייל דאָס איז זיין אויסגעטרוימטער חלום פון יאָה־ען־לאַנג.

געזעהן, אז דער ענין נעמט־אָן א פערפּאַנטערטען כאַראַקטער האָבען די עלטערען אינטערגעשיקט מענשען צו אונטערהאַנדלען מיט'ן חתן, וועלכער זאָל פאַר א געוויסע סומע געלד איהר געבען ג"ט. הערענדיג, אז לאה זיצט גאַנצע טעג און נעכט און וויינט און [illegible] די [illegible] האָפנונג, אז לאה זאָל צו איהם געהערען. ווייל זי שאָקעלט זיך דער־פון אָב און וויל אפילו פון דעם נישט הערען און געדענקען, ס'זאָל אפילו איהם קאָסטען איהר יונג לעבען. — האָט דער חתן אברהם דאַווידאָוויטש זיך אויסגעדריקט אז באַם מ'וועט איהם געבען 1000 זל. וועט ער זי ארויסלאָזען.

פאַרן פאַקטער איז דאָס געווען גענוג. ער האָט זאָפאָרט בעמעלדען דעם ראַדאָמער פּראָקוראָר ה' שאַפּיר, אָנקלאָגענדיג איהם אין שאַנטאַזש, אין העלפען אויספּרעסען געלד דורך פיקטיווע קידושין. דער חתן איז לויט'ן בעפעהל פון ראַדאָמער פּראָקוראָר ארעסטירט און געבראַכט געוואָרען אין דער היגער טורמע, וואו ער איז געזעסען גאַנצע 9 טעג. דורך דער צייט פון דער אויספאָרשונג האָט דער פּראָקוראָר ה' שאַפּיר זיך געווענדעט צום היגען רב קעסטענבערג, אז ער אַלס זאַך־קענער, זאָל זיך ארויסזאָגען, צי די קידושין האָבען לויט'ן אידישען דין א רעאַלען ווערכה. אין פאַל ווען יאָ דאַן דראָהט דעם בליזשינער יונגערמאַן עטליכע יאָהר טורמע, פאַר וועלען די פערבונדען דורך שאַנטאַזשיסטישע מיטלען. אויב פערקעהרט, ד"ה אז די קידושין האָבען קיין שום רעליגיעזען בעדייטונג נישט און זי זערט ראַויג צו איהם נישט פערבונדען — דאַן וועט ער דעם יונגערמאַן זאָפאָרט בעפרייען.

הרב קעסטענבערג האָט ערקלערט דעם פּראָקוראָר, אז אזעלכע זאַכען איז שווער דעפיניטיוו צו ערלעדיגען מיניה וביה בלויז קוקענדיג אין די טרוקענע אַקטען. אין אַזאַ קאָמפּליצירטען ענין, ווי עס איז דער יעצטיגער פאַל. מ'מוז ער האָבען פאַר זיך ביידע צדדים, ס'הייסט חתן־כלה, און די עדות, וועלכע האָבען דאָס בייגעוואָהנט.

דער פּראָקוראָר נעמענדיג צום קענטעניש הרב קעסטענבערג'ס ערקלערונג האָט גלייך פעראָרדענט די תפיסה מאַכט, אז 5 אַזייגער זאָל דער ארעסטירטער ארויסגעפיהרט ווערען צום רב קעסטענבערג אונטער א שמירה. צו ד"ר זעלבער צייט איז שוין דאָרט געווען דאָס מיידעל מיט איהרע עלטערען און 9 קאָלעגען עדות.

נאָך א גרונדליכע חקירה ודרישה און שטאַרקען פערהער האָט זיך ארויסגעשטעלט, אז דאָס מיידעל איז מקודש געוואָרען כדת משה וישראל, שטרענג און לויט אַלע דינים און כללים איז זי זיין געזעצליכע פרוי און, אין פאַל פון פונאַנדערשיידען זיך מוז זי אונבעדינגט האָבען א גט מיט אַלע פּיטערקעס. דאָס מיידעל, דערהערענדיג דאָס האָט ספּאַזמירט און ס'האָט זיך אָבגעשפּילט א סצענע, וואָס האָט גערירט ביז טרעהרען. הר קעסטענבערג האָט אַפּעלירט צום יונגערמאַן, ער זאָל איהר געבען גט ווייל ער גלייך בעפרייט ווערען פון טורמע. און איהם וועט ער ארויסגעבען א בעשטעטיגונג, אז ער איז א אָרענטליכער מענש און וועט קאָנען קריגען א שידוך און זיין רעכטען זיווג. און אויב ער וועט נישט מסכים זיין מיט גוטען האָט ער שוין א אויסוועג, אז דאָס מיידעל וועט גלייך בעקומען פטורין, און פאַר איהם וועט זיין פיל ערגער, מחמת דאַן דראָהט איהם א שווערען פּראָצעס און טורמע־קאָנפעקוענצען.

דערביי איז הרב קעסטענבערג נעפאַלען אויף פאָלגענדע המצאה: ער האָט אויסגעפאָרשט יעדען עדות בעזונדער, פרעגענדיג זיי וועגן זייער רעליגיעזער איבערצייגונג. דערויף האָבען זיי געענטפערט, אז זיי זענען אַנטי־רעליגיעז, קאָסמאָפּאָליטיש און אנערקענען זיך נישט צו קיין שום רעליגיע. די דאָזיגע קאַטעגאָרישע ערקלערונג איז געווען א גענוגענדער מאָטיוו מבטל צו מאַכען די קידושין, מחמת לויט'ן יודישען דין זענען נישט חל די קידושין און זיי האָבען קיין בעדייטונג נישט, אין פאַל ווען די עדות זענען נישט רעליגיעז.

דער חתן, תופס־זייענדיג וועגען וואָס דאָ האַנדעלט זיך האָט אָנגעהויבען צו רעזיגנירען פון זיין עקשנות און נאָכגעלאָזט פון זיין הויכען טאָן בשעת זיין פריהערדיגע טענה, ער זאָל אפילו פערפוילט ווערען אין טורמע, מוז זי בלייבען זיין פרוי. דער סוף איז געווען, אז ער איז איינגעגאַנגען אויף א גט און פון 1000 זל. האָט ער בעקומען 75 זל. אויף הוצאות. דער גט איז באַלד פאָרגעקומען אויפ'ן אָרט, וועגען וואָס הרב קעסטענבערג האָט מודיע געווען דעם פּראָקוראָר, וועלכער האָט פעראָרדענט תיכף צו בעפרייען דעם בליזשינער יונגערמאַן.

Kino Teatr „CORSO“ w Radomiu.

Anons! Od poniedziałku 26 b. m. **Anons!**

TAJEMNICA STAREGO RODU

Dramat współczesny w 12 aktach.

W podwójnej roli księżniczki i córki rybaka

JADWIGA SMOSARSKA

W rolach głównych:

Maurycy książę Zamiłło . .	**Stanisław Knake-Zawadzki**
Księżniczka Alicja—jego córka	**Jadwiga Smosarska**
Ryszard—sekretarz księcia .	**Jerzy Marr**
Hrabina Wernewiczowa . .	**Marja Gorczyńska**
Rotmistrz Kara-Kozewicz . .	**Stanisław Gruszczyński**
Rybak Szymon . . .	**Wiesław Gawlikowski**
Lidja—jego córka , . ,	**Jadwiga Smosarska**
Wasyl—parobek Szymona , ,	**Kazimierz Justian**
Wachmistrz Kubaś , ,	**Władysław Walter**
Moryc—szeregowiec , ,	**Kazimierz Krukowski**
Dziad Ławruk , , ,	**Antoni Bednarczyk**

ווי האַלט עס מיט די וואַהלען צו דער קראַנקען-קאַסע.

א געשפּרעך מיט'ן פּאַרוואַלטונג'ס מיטגליד פון דער קראַנקען-קאַסע ה' י. קירשענבוים.

מיר האָבען זיך געווענדעט צום ה' קירשענבוים, וועלכער איז זייט איינינגע יאָהרע פּערטרעטער פון די יודישע ארבייטס-געבער אין דער פּערוואַלטונג פון דער ראַדאָמער קראַנקען-קאַסע. ה' קירשענבוים האָט אויפ'ן דאָזיגען ארבייט'ס-פעלד בעדייטענדע פּערדינסטען און, האָבענדיג א לענגערע צייט פּראַקטישע ערפאַהרונגען אויף דעם געביעט ווערט דעריבער ה' קירשענבוים גערעכענט אַלט א מומחה און זיין מיינונג אַלס אָב'אָביעקטיווע אָבשאַצונג אין די ענינים פון דער קר.-קאַסע, וועלכע זענען היינט זעהר אקטועל, אין צוזאַמענהאַנג מיט די נעכסטע וואַהלען צו דער דאָזיגער אינסטיטוציע ביי אונז אין שטאָדט.

אונזער פראַגע: וואָסערע אויסזיכטען האָט די יודישע בעפעלקערונג ביי די די איצטיגע וואַהלען צו דער קר.-קאַסע?

ענטפער: די אויסזיכטען פון די יודישע פּערזיכערטע זענען זעהר שוואַך צוליב זייער פּערהעלטניסמעסיג נישטיגער צאָהל אין פּערגלייך מיט די ריזיגע מאַסע פון די נישט-יודישע פּערזיכערטע. גינסטיגער דאַגעגען איז די לאַגע ביי די יודישע ארבייט'ס-געבער. כמעט אין אַלע שטעדט געהען די יודישע ארבייט'ס-געבער מיט די קריסטליכע ביי די וואַהלען צו די קראַנקען-קאַסעס בלאָקירט. אויך ביי דער פאַריגער קאַדענץ איז געווען אין ראַדאָם א געמיינזאַמער בלאָק. צוליב דעם, וואָס יודען בעזיצען אין דער ארבייט'ס-געבער-קוריע מעהר ווי אַ העלפט שטימען, בעקומען זיי ביי א בלאָק אַ ענטשפּרעכענדע צאָהל מאַנדאַטען. אַ בלאָק איז פאַר יודען זעהר גינסטיג, ווייל אויסער די ספּעציפיש-יודישע זענען די אינטערעסען געמיינזאַמע, צווייטענס זענען די קריסטליכע שטימען מעהר קאָנצענטרירט, ווייל זיי ליגען אין די הענד פון פאַבריקאַנטען, וועלכע דיספּאָנירען מיט א מאַהל מיט איינינגע צעהנדליג שטימען און ביי א וואַהל-קאַמפּף קאָן מען רעכנען ביי זיי אויף אַ פּרעקווענץ פון 80 — 90 פּראָצענט. דאַגעגען די יודישע שטימען זענען זעהר צוואָרפען און ליגען אין די הענד פון קליינע צאָהלער, וועלכע בעזיצען מייסטענס צו איינציגע שטימען און ביי דער קליינער פּעראינטערעסירונג צו די וואַהלען קאָן מען ביי די וועהלער רעכנען אויף א פערשווינ-דענע קליינע פּרעקווענץ. לוידער זענען אָבער אין יעצטיגען מאָמענט די אויסזיכטען פאַר די יודישע ארבייט'ס-געבער אויך נישט קיין זיכערע צוליב פאָלגענדע סבות:

דער הויפּט-פאַקטאָר ביי די וואַהלען צו דער פאַריגער קאַדענץ איז געווען די געזעלשאַפט פון די ראַדאָמער אינדוסטריעלער, וועלכע בעשטעהט פון יודען און קריסטען, און דיספּאָנירט אַזוי-ארום מיט דער גרעסטער צאָהל שטימען. אויך ביי די יעצטיגע וואַהלען האָט די זעלבע געזעלשאַפט געגעבען די איניציאַטיוו פון שאַפען א געמיינזאַמען בלאָק. די כלאַטפאָרם פון בלאָק איז א קלאָרע. צוליב דעם וואָס די ארבייט'ס-געבער זענען געשטעלט געוואָרען אין א בעזונדער קוריע און בלייבען שטענדיג אין דער מינדער-הייט, דאַרפט די בעציהונג צו דער אינסטיטוציע זיין א זאַכליכע. פיהרען א קאַמפּף לשם קאַמפּף קאָן האָבען זעהר נישט געווינשענע קאָנסעקווענצען. פאַר די ארבייטס-געבער, ספּעציעל פאַר האַנדווערקער און קליינע וואַרשטאַטען. דאָס געזעץ פון דער קר.-קאַסע איז אַזוי קאָנסטרואירט, אַז די בעלאַסטונג קאָן אין געוויסע פאַלען זיין בעדייטענד שווערער אַלס דער גוט-בעקאַנטער אומזאַץ-שטייער. ביי אָנווענדען פון שטראָפען, וואָס עס ליגט אויסשליכליך אין דער קאָמפּעטענץ פון דער פּערוואַלטונג קאָן מען קלענערע וואַרשטאַטען פשוט רואינירען. אויך קאָנען זעהר פיל ליידען די הויז-אייגענטימער און דינער-שאַפטס-בעזיצער. (דיענסטען) די ביז-איצטיגע אָבצאָהלונגען פאַר משרתים און סטרוזשעס קאָנען בעדייטענד פּער-גרעסערט ווערען. אָט צוליב די אַלע סבות קומט אויס דער קליינער צאָהל פּערטרעטער פון די ארבייטס-געבער צו פיהרען אין דער פּערוואַלטונג א טאָג-טעגליכען האַרט-נעקיגען קאַמפּף, עס פאָדערט זעהר אָפט פיל אינטעלי-גענץ און פּערזענליכען איינפלוס, כדי נישט צו צולאָזען פּערשידענע שווערע גזירות. ליידער ווילען די דאָזיגע פשוטע אויפגאַבען געוויסע פּערזאָנען פון דער יודישער און קריסטליכער געזעל-שאַפט נישט פערשטעהן און ווילען שאַפען א צווייטען בלאָק, וועלכער זאָל צוליב נקמה פאַר דער עוולה, אויף וואָס יחידים האָבען זיך צו בעקלאָגען, פיהרען א קאַמף, נישט אָבגעבענדיג זיך קיין דין וחשבון, וואָסערע שווערע קאָנסעקווענצען דאָס קאָן האָבען פאַר די אַרבייט'ס-געבער. דאָס שאַפען פון צוויי בלאָקען איז ספּעציעל געפעהרליך פאַר יודען.

לויט דער אויספּאַסונג פון ה' קירשענבוים דראָהט ביי אַזעלכע אומשטענדען, אַז יודען זאָלען זאָגאַר אין דער אַרבייט'ס-געבער - גרופּע אויך בלייבען אָהן א פּערטרעטער אין דער פּערוואַלטונג, צוליב אַ גאַנץ געוועהנליכען חשבון: אויף די דריי מאַנדאַטען פון די אַרבייט'ס-געבער אין דער פּערוואַלטונג האָבען די פּ. פּ. ס. זעהר גרויסע שאַנסען צו בעקומען איינעם, ווייל זיי דיספּאָנירען מיט די שטימען פון די קאָמונאַלע אונטערנעהמונגען. עס בלייבען אַלזאָ צוויי מאַנדאַטען און אויב מיר זאָלען אָננעמען, אַז יעדער בלאָק בעזונדער וועט בעקומען צו איינציגע מאַנדאַטען, וועלען דאַן אַלע מאַנדאַטען בלייבען בלויז ביי קריסטען, ווייל לויט דעם אָנגענומענעם מנהג שטעלט מען אויפ'ן ערשטען פּלאַץ א קריסט. וואָס עס בעדייט פאַר דער יודישער בעפעלקערונג נישט צו האָבען קיין איינציגען יודישען פּערטרעטער, איז איבריג צו רעדען, האָפענטליך וועט די יודישע עפענטליכע מיינונג דערצו נישט דערלאָזען.

אונזער פראַגע: ווי איז אייער שטע-לונג צו דער דאַקטוירים פראַגע אין דער קראַנקען-קאַסע?

ענטפער: די פראַגע איז זעהר א אָנגעוועהטאַגטע, מיין שטעלונג איז פון אָנהויב אָן א קלאָרע, איך האָב אָנגעווענדעט מיין גאַנצען איינפלוס, ס'זאָל קימען צו אַנ'אויסגלייך, ליידער אָהן ערפאָלג. זעהר פיל אחריות טראָגען דערפאַר די דאָקטוירים זעלבסט. איך האַלט, אַז ס'ליגט אין אינטערעס פון ביידע צדדים צו קומען צו א פערשטענדיגונג. אפשר וועט די נייע פּערוואַלטונג האָבען מעהר גליק.

מיט דעם האָט זיך דאָס זאַכליכע און אקטועל-אינטערעסאַנטע געשפּרעך מיט ה' קירשענבוים געענדיגט. צוליב מאַנגעל אין צייט האָט אונז ה' קיר-שענבוים נישט געקאָנט ארויסזאָגען זיין מיינונג וועגען די ספּעציפישע אויפגאַבען פון די יודישע פאַרשטע-הער אין דער קר.-קאַסע. אָבער ער האָט דאָס פערשפּראָכען צו טוהן א צווייט מאָהל.

Od wieu lat już istniejące
Biuro Próśb TŁOMACZEŃ — i — PRZEPISYWAŃ
p. f. „PROLITEX"
RADOM, WAŁOWA 5, oficyna I-e piętro.
USKUTECZNIA
Podania, skargi, opozycje, apelacje w sprawach cywilnych, karnych oraz rekursy do wszystkich urzędów państwowych i administracyjnych.
KORESPONDENCJA HANDLOWA
I nadal, jak w latach ubiegłych ZAŁATWIA
WYKUPYWANIE PATENTÓW NA ROK 1929.

Kino Teatr „ODEON" w Radomiu
Od 26 listopada r. b.
Dawno niewidziany ulubieniec publiczności
IWAN MOZŻUCHIN
w ostatniej swej kreacji przed wyjazdem do Ameryki kreacji przesubtelnie ujętej i nadzwyczajnie opracowanej p. t.
OKOWY MAŁŻEŃSTWA
Nad program występy genjalnego siedemletniego chłopca
Piotrusa Leitisa na ksylofonie i tremafonie

Radjokoncerty uprzyjemniają długie zimowe wieczory na aparatach zakupionych we firmie „RADJO"- Radom, Lubelska 50

Dogodne Warunki spłaty.

Skład Apteczny

F. ŁAGODZIŃSKIEGO

w Radomiu, Plac 3 Maja № 1

Poleca Szanownej Klijenteli bogaty wybór perfumerji, kosmetyków i mydeł.

Własnego wyrobu poczwórną wodę kolońską.

Perfumy i wody kolońskie na wagę.

Bogaty wybór

Ceny przystępne.

א הערצליכען מזל-טוב דריקען מיר
אויס דער פאַמיליע וואַרשאַווסקאַ סוכעדניאוו.
צו דער פערלאָבונג פון זייער ליבע
טאָכטער **ליובא**
מיט ה' מ. בערקמאַן ראַדאָם
פאַמיליע **ראַדאַל** קעלץ

מיין גליקוואונש דעם ה'
יצחק אייגער
צו זיין פערלאָבונג מיט פרל.
רוזשא זמוזשיק.
יהושע בוים.

אויפפאָדערונג

איך פאָדער אויף די ה"ה: משה רובינשטיין, אבא האַן, קאָפּליאַר, יעקב סטראַווטשינסקי, יעקב ווייגאַרט, ישראל יצחק מאַגנישעווסקי, חיים בערקאָוויטש אלס פאַרשטעהער פון האַנדווערקער-קלוב צו האַלטען מיט מיר א דין-תורה ביים ראַדאָמער רב ה' קעסטענבערג.

ישראל משה חזאַט.

פּעסע וויינבערג — ישראל קוכן
חמיעלניק — קילץ

מאָורשים

בחודש נובמבר 1928.

Reprezentacja Browaru **Jana Barona Götza**

Okocimskiego w Okocimie

Telefon 592. **Radom, ul. Wałowa 61** Telefon 592.

poleca znanej dobroci piwa marcowe, eksportowe, i porter.

ערקלערונג.

אזוי ווי בייזוויליגע מענשען האָבען פערשפּרייט א קלאַנג, וועלכער ווערט אויסגענוצט צו קאָנקורענץ און ענליכע צוועקען, ערקלערען מיר פאָלגענדעס: די גניבה וואָס איז פאָרגעקומען דינסטאַג ביינאַכט דורך א איינברוך אין אונזער באַנק, האָט אונז פעראורזאַכט נור א געלד-שאַדען פון 120 זל. דאַגעגען אין די אונז אָנפערטרויטע דאָקומענטען צו איינקאַסע, איז קיין שאַדען נישט פאָרגעקומען.

Bank Ludowy w Radomiu.

Teatr „ROZMAITOŚCI" w Radomiu.

SOBOTA, dn. 24 listopada r. b.

WIELKA REWJA WARSZAWSKA

DAJ GAZU na czele urocza gwiazda paryskich teatrów **Larissa Alexia**

OJRA-WOJCIESZKO Długoletni baletmisrz Królewskiej Opery w Londynie — KAZIMIERZ WORCH Premjer teatrów amerykańskich

Cz. Skonieczny-Cz. Popielewska-L. Watrasówna i inni

Początek o godzinie 8 wieczorem.

Teatr „ROZMAITOŚCI" w Radomiu.

Dwa występy artystów wielkiej rewji Poznańskiej

ostatnie nowości szlagiery Warszawy

W piątek 23 listopada b. r. **IDŹ PAN SPAĆ**

pełna humoru rewja w 2 częściach 14 obrazach.

W niedzielę 25 listopada b. r. **Czy Anna jest panna**

ostatnia nowość rewja w 3 częściach 16 obrazach.

BALET EFEKTOWNE TAŃCE.

w rolach głównych ANTONI KACZOROWSKI.

Bilety od 1.70 do 5,20.

גרויסע רעווי-פאָרשטעלונג.

פרייטאַג און זונטאַג קומען פאָר אין טעאַטער „ראָזמאַיטאָשטשי" 2 גרויסע רעווי-פאָרשטעלונגען. פרייטאַג דעם 23 ווערט געשפּיעלט „גייה שלאָפען" זונטאַג דעם 25 „צי אננא איז א פריילין". הערליכער באַלעט, עפעקטפולע טענץ. אין די הויפּט-ראָל מיט דעם ראַדאָמער ליבלינג אַנטאָני קאַטשאָראָווסקי.

וואַרשאַווער רעווי-פאָרשטעלונג.

שבת דעם 24-טען קומט פאָר מיט'ן אנטייל פון בעקאַנטע וואַרשאַווער און אמעריקאַנער אַרטיסטען. די פאָרשטעלונג א. נ. „גיב אַהער גאַז" האָט אין שטאָדט אַרויסגערופען א געהעריגען אינטערעס.

תשובות פון רעדאַקציע.

דאָס אַרטיקעל, וואָס מיר האָבען בעקומען צוגעשיקט פון ראַטמאַן ה' מאַרק פינקעלשטיין בנוגע די וואַהלען צו דער קראַנקען-קאַסע, האָט צוליב פערשפּעטיגונג נישט געקאָנט אריין אין היינטיגען נומער, דאָס אַרטיקעל געהט די צווייטע וואָך.

ערקלערונג.

און דער צייט ווען אלע מיטבעטייליגטע אינ'ם פּראָטעסט נעגען ה' יחיאל פרענקעל—אויסער איך—האָבען אין פערשידענע פאָרמען זייערע אונטערשריפטען צוריקגעצויגען און מיט דעמזעלבען דעם פּראָטעסט אבגערופען, האַלט איך פאַר נויטיג צו ערקלערען די סיבה פון מיין „עקשנות".

1) ס'איז נישט לאַגיש אויסגעהאַלטען די פאָדערונג פון ה' פרענקעל און אגב איז עס נים לטובתו, אז אהן שום אויפקלערונג פון זיין זייט זאָל מען דעם פּראָטעסט אבריפען, און דער צייט ווען וועלכער שטיצט זיך פאַרט — ווי ס'זאָל נישט זיין—אויף בעוויזענע דורכ'ן ה' מילמאַן דאָקומענטען און פאַקטען. ווען דאָס אבריפען איז יאָ געשעהן איז עס מחמת יראה מצד די טויטע קעמפער פאַר די עיזענטוועלע געריכטליכע שריט וועלכע ה' פ. האָט אונטערגענומען—און ענדליך גיט עס נים דעם ה' פרענקעל די מינדעסטע מאָראַלישע סאַטיספאַקציע, וועלכע ר'האָט געקענט אפשר ערהייכען ביי א געהעריגע בעלויכטונג פונ'ם ענין. 2) די טענה פון ה' פרענקעל: אז מ'האָט פערגעסען א דעם איבעגען כלל, אז תמיד דאַרף מען אויסהערען ביידע צדדים צוליעב וואָס מ'וואָלט נישט געדאַרפט אַרויסלאָזען דעם פּראָטעסט בעפאָרער מ'האָט נישט נאָכקאָנטראָלירט די ריכטיגקייט פון די זאַך—מוז איך מודה זיין—איז א ריכטיגע, אָבער בדיעבד האָט דאָס נישט בעדאַרפט אבהאַלטען איהם פון האָבען א זהרען-געריכט. פון אונזער זייט ווידער האָט מען בעדאַרפט אויסדריקען א חניכה נעזיהל צוליב די בינאוינענע א נפאַרזיכטיגקייט.

יעצט אָבער ווען דער ענין איז ליקווידירט געוואָרען אויפ'ן אנגעוויזענעם אופן, ווייל איך בין רעכט, וואָס עס איז אויפגעוויזען געוואָרען. פערשטעהט זיך, און ס'איז קלאָר ווי דער טאָג, אז: א) די אינטערשרייבער זענען „קינדער" ווי דער ה' פ. האָט זיך זעלבסט אויסגעדריקט. ב) דער ה' פרענקעל האָט זיך נישט רעהאַביליטירט פון די אויף איהם געוואָרפענע שילד און ג) ס'איז נאָר געווען א דערשטיקונג פונ'ם פּראָטעסט. דען ס'גלויבט זיך נישט, אז ה' פרענקעל מיינט בתמימות אז, די אלע 14 אינטערגעשריבענע, האָבען ווירקליך נישט בעקענט ז'ך מיט'ן פולען טעקסט פונ'ם פּראָטעסט.

פערקעהרט, ס'גלויבט זיך אז ה' פ. ווייסט אויסגעצייכענט גוט — ווי ס'איז פאַקטיש געווען, אז אלע אהן אויסנאַהם האָבען זיך פריהער בעקענט מיט'ן טעקסט און איינינע זאָגאַר — פון דער ערשטע מחילה-בעטערס—האָבען אגיטירט אנדערע פאַרן פּראָטעסט. סקומט מיר דא אויפ'ן געדאַנק דאָס ווערטעל פונ'ם „קאַצקער": פרעה איז געווען א טשלאָוויעק. פאַר וואָס ווען א היינטיגער וואָלט געקריגען א האַלבע מכה, וואָלט ער באַלד געשריגען: גאָט און זיין משפט איז גערעכט". כ'מיין דאָס מאָקע א קענען די אבריפערס. מ'האָט זיי געוויזען א שטדוי. האָבען זיי געמיינט אז מען שחט זיי. דער ה' פרענקעל דאַרף אלזא נישט צו נעהמען איי אכט די ערקלערונגען פון די אבריפערס, וועלכע קענען העכסטענס... נאָכאַמאָל. אבריפען דאָס אבגערופענע (נאָנץ מעגליך), נור צוצוהערען זיך צו דער מיינונג פון אויפריכטיגע מענשען און — אַרויסרופען א עטישען משפט, וועלכער איז אין דעם פאַל א נויטווענדיגקייט.

משה יוסף ווייגמאַן 108 07

א גוטזיכערט לעבען

Kursy samochodowe

H. PRYLIŃSKIEGO

Warszawa, Aleje Jerozolimskie 27

לערן אויטאָס מיט דאָפעלטער פירונג

װעלט-פּאַטענט.

פערלייכטערט און איילט צו די לערע.

גיכער און גרונטיגער אויסלערנען.

אפישעקט און דירה פאר פרימערע

פּראָפעסיאָנעלע און דזשענטלמען שאָפערס.

א פּאָקער ערלויבניש יוערט געזיכערט.

א ספּעציעלער קורס פון מעכאַניקער.

צו דער פערלאָבונג פון פר׳

רבקה׳לע פינקעלשטיין מיט ה׳ **משה בעטמאַן**

ווינשט גליק, ליבע, רייכטום און עהיגע ציפרידענהייט.

רויזע קאַרמאַן, שיינדל ווינדער.

א הערצליכען מז״ט

צו די תנאים פון ה׳

משה בערגמאַן

מיט פרל׳ **ליובא וואַרשאַווסקא**

ווינשט

יהושע בירם

MARKI

CZAJNIK

od dziesiątek lat powszechnie używano w Środkowej Europie

צו דער האכצייט פון אונזער ליבען זוהן ברודער אנשיל מיט פרל. חנה קיפס וואונשען מיר זיי אגליקליכע צוקונפט אין זייער לעבענס-וועג זאל זיין אויף אייביגע יאהרען פון מזל-ברכה

עלטערען: יוסעל גארפינקעל

צו פרוי פרימעט

צו דער האכצייט פון אונזער ל. ברודער אנשיל מיט פרל. חנה קריפס וואונשען מיר, א גליק, מזל און צופרידענהייט זאלען לייכטען אין זייער צוקונפטיגען לעבענס-וועג.

הירשעל און **הינדע רחל**

גארפינקעל

PODZIĘKOWANIE.

My Cech piekarzy uważamy sobie za obowiązek tą drogą podziękować miejscowemu Rabinowi p. **K e s t e n b e r g o w i** za pomoc, w formie interwencji w sprawie naszych piekarń u J. W. p. W o j e w o d y i jak również u Pana S t a r o s t y.

CECH PIEKARZY

w Radomiu.

דאנקזאגונג.

מיר אונטערגעשריבענע יודישע בעקער׳ס פון ראדאָם ד. יקען אויס אונזער טיפסטען דאנק דעם חשיב׳ען

ראדאָמער רב **יחיאל קעסטענבערג**

פאר זיין ערפאלגרייכע אינטערווענץ ביים ראדאָמער סטאַראָסטא און גלייכצייטיג ביים קעלצער וואָיעוואָדא,

א דאנק וואָס אונזערע פער׳חתמ׳טע בעקערייען זיינען געעפענט געוואָרען. מיר מיט אונזערע משפחות און די ארבייטער, וואָס זיינען ביי אונז בעשעפטיגט וועלען דעם דאזיגען גרויסען געזעלשאַפטליכען מהאַט שטענדיג געדענקען.

דער יודישער

בעקער מייסטער פעראיין

אין ראדאָם.

Rodzinie tragicznie zmarłego ucznia naszego

B. P.

SZMULA BANKIERA

szczere współczucie wyraża

Kierownictwo,
Personel nauczycielski
i Administracja
Kursów dokształcających Zawodowych
Gm. Wyzn. Żyd.

Synowej mojej i bratowej naszej **T E O F I L I** oraz pozostałej osieroconej Rodzinie **R O T E N B E R G**, wyrażamy nasze głębokie współczucie z powodu śmierci Ich ukochanego MĘŻA i OJCA **S Z M U L A**

Rozenfeldowie.

Z powodu tragicznej śmierci kolegi naszego

B. P. **S z m u l a B a n k i e r a**

ucznia Kursów Dokszt. Zawod.

głębokie współczucie pozostałej w smutku Rodzinie wyrażają

Koledzy kl. I-ej.

Fabryka mydła i świec **MAJDE i S-ka**

REWOLWER Warszawa, ul. Okopowa 15.

די פערטרעטונג אויף ראדאָם, שידלאָוויעץ, סקאַרזשיסקאָ, סקאַרשעוו, א אנד האָט די פירמע איבערגעגעבען דעם ה׳ **קאַטליאַר** ראַדאָם, לובלינער 25. מיט בעשטעלונגען ביטע זיך צו ווענדען צו אונזער פערטרעטער ה׳ **ק א ט ל י א ר.**

Kino „CORSO" Teatr

Od poniedziałku 19 listopada i dni następnych

Praktyki satrapów cesarskich! Gehena więźniów politycznych

Ostatni Carowie

potężny dramat w 12 dużych aktach

Anons! „Tajemnica Starego Rodu"

w roli głównej JADWIGA SMOSARSKA

Kino „ODEON" Teatr

Od 19 listopada

najpiękniejsza powieść sezonu na ekranie

DZIKUSKA

Film cudny, kochany i miły

W rolach gł. Marja Malicka
ulubieńcy i Zbyszko Sawan

Nadprogram: Jak Stolica święciła 10-lecie Niepodległości Polski.

Kino „Nowe Czary" Teatr

היינט און ווייטער

ווערט דעמאָנסטרירט די סייערליכע פּרעמיערע

פון מאָנומענטאַלען פילם-ווערק

B U R Z A

מיט די אמעריקאנער שטערן

Johnem Barrymore i Camillą Horn

אנאנס! אנאנס!

W spelunkach Rio de Janeiro

Redaktor i Wydawca CH. M. HERC

Odbito we własnej drukarni, Radom Szwarlikowska 24